HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

(א)האוכל נבלה ביום הכפורים פטור רבינא אמר אפילו תימא רבנן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום בל תאכל טבל (ב)מידי בלבד כתיב אלא מחוורתא כדרב ששת ת״ר יכול יוצא אדם ידי חובתו במעשר שני בירושלים ת״ל [1]לחם עוני (א) (ג)מה שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה דברי (ג)ר׳ יוסי הגלילי ר׳ עקיבא [א]אומר (ד)מצות מצות ריבה אם כן מה ת״ל לחם עוני [ב]פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש מאי טעמא דר׳ עקיבא מי כתיב לחם עוני עני כתיב ור׳ יוסי הגלילי מי קרינן עני עוני קרינן (ב) ור׳ עקיבא האי דקרינן ביה עוני כדשמואל (ה)דאמר שמואל לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה וסבר ר״ע עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא והתניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכמים אומרים [ג]יאכל ואמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואף על פי שאין לשין מקטפין בו אתאן לתנא קמא וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו [ד]אין מקטפין בו ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין לא קשיא הא ביום טוב ראשון הא ביום טוב שני כדאמר להו ר׳ יהושע (ג) לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא (ו)והתניא [ה]אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה אלא הכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא ואיבעית אימא לעולם בחלבא כדאמר רבינא [ה]כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורא: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין: מאי שנא ממנחות (ז)דתנן [ו]כל המנחות נילושות בפושרין (ח)(ומשתמרין) שלא יחמצו אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין אי הכי מילתת נמי לתית אלמה (ט)אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל [ז]חיטין של מנחות אין לותתין אותה לישה בזריזין איתא לתיתה ליתא בזריזין ולישה מי איתא בזריזין והכתיב [2]ויצק עליה שמן וגו׳ והביאה (י)אל הכהן (כ)[ח]מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שכשירה בכל אדם לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא דאמר מר בלילה כשירה בזר [ט]חוץ לחומת עזרה פסולה לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין ומאי שנא ממנחת העומר דתניא [י]מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה ציבור שאני תנו רבנן יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים [כ]תלמוד לומר [3]בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבותיכם יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים אי מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינה בכורים

אוציא

האוכל נבילה ביום הכפורים. שוגג: **פטור.** מחטאת דאין איסור יום הכפורים חל על איסור נבילה ואם בו ביום נתנבלה אפילו הכי היתה אסורה קודם יום הכפורים משום אבר מן החי: **מידי בלבד כתיב.** קרא משמע דכל מי שאיסור חמץ נוהג בו אתה יוצא בו משום מצה: **מי שנאכל באנינות.** שמותר לאוכלו כשהוא אונן דרוש ביה לחם אוני ומעשר שני אינו נאכל באנינות דכתיב (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו: **מי כתיב עוני.** בוי״ו דתשמע מיניה אוני: **שעונין עליו דברים.** שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה: **אין לשין את העיסה.** של מצות ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשומרה לפיכך אם לש תשרף מיד ובמועד קאמר ולא ביום טוב דהבערה שלא לצורך היא. (ט)(ולר׳ יוחנן) דאמר לעיל [לה:] מי פירות אין מחמיצין לא קשיא הך דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אלא חמץ נוקשה הוי כלומר רע ואותו חימוץ הן ממהרין להחמיץ ואי אפשר לשומרן: **וחכמים אומרים תאכל.** דקסברי אפשר לשומרה. והכא לא גרסינן מיד דמשנאפה לא תחמיץ: **שבתי היתה.** שביתתי היתה רגל פסח אחד אצל ר׳ אליעזר ור׳ יהושע: **מקטפין.** טחין פניה לאחר עריכתה: **פושרין.** ממהרין להחמיץ: **יום ראשון.** לילה הראשון שהמצה חובה בעינן לחם עוני: **אין לשין עיסה בחלב.** כל ימות השנה שלא יאכל בשר עמה: **כעין תורא.** מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב דאכיל ליה מיד בבת אחת ולא משהי ליה דליגעי שנילוש בחלב: **ומאי שנא ממנחות.** דתנן בהו(מ) דבאות מצות ואפילו הכי נלושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו: הכי גרסינן **כהנים זריזין הם:** **לתיתה.** לשורן במים מעט ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקיה: **לתיתה ליתא בזריזין.** כשמביאה הזר כבר היא סולת: **לישה.** כגון מנחת מחבת ומרחשת ומנחת מאפה תנור שאופין אותה תחילה עשר חלות ואחר כך פותתין אותן עד שמחזירן לסלתן כדכתיב (ויקרא ב) פתות אותה פתים ואחר כך נותן שמן ובוללה ויוצק וקומץ וכשאפאה תחילה נילושה בפושרין: **לימד על יציקה ובלילה כו׳.** והני במנחת מאפה תנור לאחר לישה ואפייה ופתיתה נינהו: **במקום זריזים איתא.** בעזרה שהמחבת והמרחשת כלי שרת הן וכן תנור של מקדש וכיון דבעזרה איתא חזו לה כהנים ומלמדין אותו להיזהר בה: **ומאי שנא.** שאר מנחות דקאמר שמואל אין לותתין אותם ממנחת העומר דתנן בה לותתין אותה וצוברין אותה שיזובו מימיה: **ציבור שאני.** מנחת העומר קרבן ציבור היא וכל עסקין שלה נעשין על פי בית דין קצירתה והיבהוב שלה ולתיתה הכל בבית דין ובזריזין הוא. ואיכא דאמרי לצבור שאני דהואיל וצוברין אותה מימיה זבין ואין מחמיצין ולאו מילתא היא חדא דבתוספתא(נ) קתני לה ולא קתני וצוברין אלא וזורין ועוד אי איכא תקנתא בצבור (של) חיטים של מנחות נמי ליתתינהו וליצבריניהו: **בבכורים.** כגון כהן שהביאו לו חיטין בכורים בירושלים: **בכורים.** אין נאכלין אלא בירושלים שנאמר [דברים יב] לא תוכל לאכול בשעריך וגו׳ ואמר מר (מכות יז.) ותרומת ידך [דברים שם] אלו בכורים: **מצה ומרור.** הקישן הכתוב על מצות ומרורים [במדבר ט]: **מרור אינו בכורים.** דתנן (בכורים פ״א מ״ג) אין מביאין בכורים אלא מז׳ מינין דכתיב מארצך [דברים כו] משבח ארצך במנחות בפ׳ כל קרבנות (פד.) ולקמן במקום שנהגו (נג.):

הדר

האוכל נבילה ביום הכפורים. פ״ה אפילו נתנבלה ביום הכפורים לא חיילא עלה איסור יוה״כ דהרי הוה עלה איסור אבר מן החי וקשה לר״י דהא כי פקע איסור אבר מן החי יחול עלה איסור יום הכפורים ונבילה בבת אחת דמודה רבי שמעון באיסור בבת אחת ומיהו י״ל אפילו נתנבלה ביום הכפורים לא חייל עלה איסור יום הכפורים דלאיסור שאין זבוח הוה ביה נמי מעיקרא[א] ואכתי לא פקע מיניה[ב] (ס):

עוני קרינן ביה. והא דגבי לולב (סוכה דף לב.) כ״ע מודו דכפת כתיב ולא אמר כפות קרינן ויצטרך שני לולבים ליטול אור״י משום דהתם סמכינן אקרא פרי עץ הדר דלא משמע אלא חד לכך מודו התם כ״ע דדרשינן מסורת[ג] (ע):

במקום זריזים איתא. וא״ת והא הכא במנחת מאפה תנור[ד] איירי שהיתה נילושה בפושרים ואותה[ה] מנלן שנבללת בעזרה ושאר מנחה שנבללת בעזרה לפי שהבלילה היתה בכלי שרת[ו] וי״ל דגם מאפה תנור היו לשין בעזרה סמוך לתנור של קודש שלא תחמיץ ורבינו אפרים בר אפרים הגבור מפרש דע״כ היו לשין אותה בעזרה לפי שהיו מודדין אותה בעשרון של קודש כדתנן בפרק שתי מדות (מנחות פז.) עשרון מה היה משמש בו מודד לכל המנחות[ז] (פ):

מה מרור שאין ביכורים. וליכא למימר מרור היינו זית שהוא מר כדדרשינן (צ) (סנהדרין דף קח:) והנה עלה זית טרף בפיה אמרה יונה יהא מזונותי מרורים כזית וכו׳ דלקמן (דף לט.) אמר מרור דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור כן ועוד שזית האילן מר ולא הפרי[ח] כדמשמע עלה זית ואמרינן נמי (מכילתא פ׳ בשלח) ויורהו ה׳ עץ זהו זית שאין מר באילנות כזית(ק):

אוליא

עין משפט נר מצוה

קכה א מיי׳ פ״ו מהל׳ מצה הלכה ח:

קכו ב ג מיי׳ שם הל׳ ה [ופ״ה הל״כ] סמג לאוין עט טוש״ע או״ח סי׳ תסב סעיף א:

קכז ד מיי׳ שם פ״ה הלכה כ טוש״ע שם סעיף ד בהג״ה:

ה [מיי׳ פ״ט מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ כב טוש״ע י״ד סי׳ צז סעי׳ א]:

קכח ו מיי׳ פי״ב מהל׳ מעשה קרבנות הלכה כא:

קכט ז מיי׳ שם הל״כ:

קל ח מיי׳ שם הל׳ כג ופי״א מהל׳ פסולי המוקדשין הלכה ז:

קלא ט מיי׳ פי״א מהל׳ פסולי המוקדשין הל׳ ו:

קלב י מיי׳ פי״ב מהל׳ מעשה קרבנות הלכה כ:

קלג כ מיי׳ פ״ו מהל׳ מצה הלכה ח:

רבינו חננאל

ת״ר יכול יוצא אדם ידי מצה בפסח במעשר שני בירושלים ת״ל לחם עוני, כי בעינן לחם הנאכל באוני, יצא זה שאינו נאכל באוני אלא בשמחה דברי ר׳ יוסי הגלילי, כדתנן בסוף מעשר שני במנחה ביום טוב היו מתוודים, כיצד היה וידוי בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני וכו׳, עד לא אכלתי באוני ממנו. הא אם אכלו באנינה לא היה יכול להתוודות. ר׳ עקיבא אומר מצות מצות ריבה אם כן מה ת״ל לחם עוני פרט למצה עשירה. ואסיקנא לר׳ עקיבא כתיב עני למעוטי מצה עשירה, וקרינן עוני כשמואל דאמר לחם שעונין אחריו דברים. ואקשינן איני דר׳ עקיבא אוסר לאכול בפסח מצה עשירה, והתניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש ר״ג אומר תשרף מיד, פירוש אפילו אפאה מיד תשרוף. וחכמים אומרים תאכל מיד. פירוש אם אפאה, אמר ר׳ עקיבא שבתי היתה אצל ר׳ אליעזר ור׳ יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר. ושנינן הא דאסר ר״ע מצה עשירה ביום טוב ראשון בלבד, בזמן שעונין עליו דברים, והן ההגדה שאמר בה מצה זו שאנו אוכלין על שום מה, על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ אותו וזמן באנו. אסור אותו זמן לאכול מצה עשירה דבעינן עוני. וזה שאמר לשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש, בשאר הימים. ויש לומר כי דבר מועט לש להם כגון בני ר׳ יהושע שלשו לו בחלב כעין תורא, שהוא דבר מועט. וביום הראשון אסור ובשאר הימים מותר. ונתברר למביני מדע דסוגיא דברייתא הכי הוא, אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש, ואע״פ שאין לשין בהן מקטפין בהן, וחכמים אומרים אין לשין ואף לא מקטפין, ואם לש או קיטף, ר״ג אומר תשרף מיד ואפילו אפאה. וחכמים אומרים תאכל מיד אם אפאה. ודברי הכל זו הברייתא בשאר ימות הפסח היא שנויה זולתי יו״ט ראשון. ומראין הדברים שהת״ק שאמר אע״פ שאין לשין בו מקטפין בו, כך פירוש דבריו, אע״פ שאין לשין במים ושמן, (ו)אם לשן במים ושמן, מקטפין בשמן. מכלל שהלישה שאסר שמן על ידי מים הוא שאסר. ומה שאסר בלישה שמן על ידי מים התיר בקיטוף, וחכמים אסרו זה וזה הלישה והקיטוף ע״י מים הכל אסור. וקיי״ל כחכמים שאפילו אם לש במים לבדו אסור לו לקטף בשמן כלל, וכל שכן שאין לשין במים ושמן כלל. [**והלכתא** יום ראשון אסור ללוש ולקטף במי פירות כל עיקר בין בפני עצמן בין כשהן מעורבין במים. קבעינן לחם עוני למצוה. מכאן ואילך בפני עצמן מותרין, ע״י עירוב אסורין בין ללוש בין לקטף. ואם לש או קטף יאפה ויאכל מיד כחכמים]. **ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין.** ואמרינן אמאי לא, והא כל המנחות מצה הן, ותנן כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו. ודחינן אם התירו לכהנים שהן זריזין מתעסקין בעיסה ומשמרין העיסה שלא תחמיץ ומשום זריזותן התירו להן, יתירו לכל אדם. **ואמרינן** ואם הכהנים זריזין הם כמו שאמרת, יתירו להם גם לתיתה כי זריזין הן וישמרו החיטין בלתיתה ולא יבואו לידי חימוץ, ולמה אסרו הלתיתה במנחות. ודחינן לתיתה פעמים שתהיה שלא על ידי כהן. והא לישה נמי יתכן שתהיה שלא על ידי כהן דהא מקמיצה ואילך מצות כהונה ולישה קמי הכי הוא דהויא. ואסיקנא לישה אפילו בזמן שאינן כהנים אינה אלא בעזרה (במקום שהכהנים רואים אותה, אבל חוץ לחומת העזרה פסולה. לתיתה אינה לא בכהנים ולא בעזרה לפיכך לא התירוה) [דכל מנחה שנילושה חוץ לחומת עזרה פסולה, אבל הלתיתה אינה לא בכהנים ולא בעזרה במקום שהכהנים רואים אותה חיישינן שמא לא ישמרוה כראוי ולפיכך לא התירוה]. **ת״ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים כו׳.** בא ר״ע למעט הבכורים ממצה וממרור, ואמר בעינן מצה כמרור. מה מרור אין מביאין ממנו בכורים כי ירק הוא ולא פירי. כך מצה אין מביאים מן הבכורים. ואקשינן אי הכי דמי שהוכשר למרור הוא שהוכשר למצה, אימא או מה מרור אין במינו בכורים כי ירק הוא ואין בכל מיני ירק בכורים שנאמר מראשית כל פרי האדמה ואף מצה בעינן דבר שאין במינו בכורים,

מסורת הש״ס

(א) קדושין עז: שבועות כד. נזיר ד. [כריתות כג.], (ב) [לקמן לח:], (ג) [שם. לט:], (ד) [לעיל לה:], (ה) לקמן קטו:, (ו) לעיל ל. ב״מ נא. זבחים לה:, (ז) מנחות נה., (ח) [צ״ל ומשמרן], (ט) [לקמן מ. ע״ש], (י) [והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ כצ״ל], (כ) מנחות ט. יח:, (ל) [צ״ל ולריש לקיש], (מ) [מנחות נב:], (נ) [עי׳ תוספתא מנחות פ״ט ה״א], (ס) [וע״ע תוס׳ חולין לז. ד״ה השתא ותוס׳ שבועות כד. ד״ה האוכל ע״ש], (ע) [וע״ע תוס׳ סוכה ו: ד״ה ור״ש ועוד שם לב. ד״ה כפת שכתבו דצריך טעמא וע״ע תוס׳ סנהדרין ד. ד״ה כולהו ותוס׳ זבחים מ. ד״ה לא נצרכה ותוס׳ נדה טו. ד״ה לא], (פ) [ועי׳ תוס׳ סוכה נ. ד״ה ואי ותוס׳ מנחות ט. ד״ה ריש לקיש], (צ) [עירובין יח:], (ק) [וע״ע תוס׳ עירובין יח: ד״ה מרורין],

תורה אור השלם

1. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: דברים טז ג
2. וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיְיָ סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה: ויקרא ב א
3. כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: שמות יב כ

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לחם עוני מי שנאכל: (ב) שם קרינן ביה ור׳ עקיבא: (ג) שם ר׳ יהושע בן לוי לבניה:

גליון הש״ס

גמ׳ מידי בלבד כתיב. עיין בהר״ש פ״א מ״ג דטהרות וצ״ע:

מוסף רש״י

האוכל נבלה ביום הכפורים פטור. מכרת, דלא אתי איסור יום כפורים ומיחל אאיסור נבלה דקדים, אם נתנבלה מערב יום כפורים הרי קדם איסור נבלה, ואם נתנבלה ביום כפורים אפילו הכי אסורה היתה עליו מבערב משום אבר מן החי (קדושין עז: וכעי״ז שבועות כד. וכריתות כג.) דלא אמרינן מיגו דאתי יום הכפורים ואיתוסף איסורא לגבי שאר מילי, אתוסף נמי לגבי נבלה, ור״ש לטעמיה דאמר במסכת כריתות (כג.) דאפילו איסור חמור לא אתי וחייל על איסור קל (נזיר ד.). **ואם לש כל הפת אסורה.** ואפילו לאכלה במלח (ב״מ צא.). **מפני הרגל עבירה.** שלא יאכל בשר עמה (שם וכעי״ז זבחים צה:).

מוסף תוספות

א. דכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא. תוס׳ **שבועות כד.** ב. אף לאחר שנתנבלה איכא עשה דשאינה זבוחה. תוס׳ **חולין לז.** ג. ולא מקרא. חי׳ הר״ן. ד. שנקמצין אחר אפיה וטיגון. תוס׳ הרא״ש. ה. לישה שקודם אפייה וטיגון. שם. ו. ונקמצת סלת. שם. ז. וכיון דהא עשרון הוא כלי שרת אם היה מוציאה לחוץ היתה נפסלת ביוצא הלכך בעינא שתהא הלישה בעזרה. שם. ח. [ו]הפרי עצמו מתוק הוא. תוס׳ שאנץ.